

kraj modernosti ili doba simulacije

jean baudrillard

Modernost više ne postoji: sve je aktuelno. I sve je retro. Moderno i tradicionalno su sa svojom jasnom i razgovetnom suprotnošću ustupili mesto aktuelnom i onom što je retro, čija suprotnost nije više distinktivna. Nekada se moglo reći: ako je modernost privilegovani teren ideologije (za razliku od tradicije), onda je ona sama tek ogroman ideološki proces, to jest racionalizacija – putem znakova i tehnike – breše otvorene u svetu tradicije. Doba ideologija je, međutim, završeno, i s njim doba modernosti. Nalazimo se sada u razdoblju *modela* koji se tradicionalnim vrednostima ne suprotstavljaju samo kao modernije ideje: suprotstavljaju se uporedo modernosti i tradiciji, povezani još uvek dijalektičkim odnosom prevazilaženja ili kompromisa, da bi započeli i otvorili *razdoblje simulacije*. Ne radi se o krizi modernosti. Ako reči imaju neki smisao, onda njihovo nestajanje iz svesti ljudi takođe predstavlja značajan momenat. A termin »moderan«, strogo uzevši, za nas više nema smisla. Zastareo je. Ne govori se više o »modernim« tehnikama na razini mekih i neizvesnih tehnologija. A sam Modern Style je već dugo vremena deo Belle Epoquea, ali i za celokupno slikarstvo i umetnost možemo da kažemo: ništa više nije moderno u odnosu na neku drugu stvar: sve je savremeno, te ovaj termin pokriva simultanost svih mogućih formi. Za ženu se više ne kaže da je »moderna«: upotreba ovog termina bila bi dovoljna da je učini starijom. Govor o oslobađanju pravila ponašanja dosegao je takvu radikalnost, takvu hiperrealnost, takav laksizam da je kritička referenca »modernost« tu već davno prevaziđena. »Moderne« ideje su nestale, apsorbovane, ovde i odmah svojom prereranom realizacijom. Nekada se moglo govoriti o »modernom« gradu, sve je moglo da postane moderno kada su stvari još uvek imale specifičnu konfiguraciju. Danas su, međutim, grad, nameštaj, ti koji su nestali kao takvi: ono što je došlo na njihovo mesto označava neprisutnost, konfiguraciju neprisutnosti, neformalnu kombinatoriku. Reč je o modelima, a »modelnost« je zamenila modernost. Jedino u oblasti mode učinak modernosti još ima ulogu retro učinka; naime, tu se govori o »modernoj« haljini ili nakitu iz tridesetih ili posleratnih godina. Modernost nije više ono što je nekada bila: poput nostalgije, modernost je i sama učinak nostalgije.

Recimo otvoreno, celokupna paradigma modernosti danas deluje potpuno naivno: kakav se to kratak spoj dogodio, kakva se to nepovratna peripetija zbila (a stvari su se poslednjih deset godina izuzetno brzo razvijale) i taj termin ispraznila od svakog značenja, ispraznila projekat i mit od njegove supstancije, učinila forme i sadržine modernosti takvim da se o njima do pre jedne generacije još moglo govoriti i sanjati, a danas su prosto isparile u jednom neodređenom svetu, u kojem više nema mesta za ideal ili ideologiju promene, ideal novatorskog raskida?

Modernost je bila projekat univerzalnosti zasnovan na dijalektičkom pokretu – pokretu diskursa, tehnike, istorije – koji je bio određen jednom progresivnom finalnošću i koji nikada, mada je podneo sve moguće protivrečnosti (a upravo je u sebi nosio protivrečnosti kao pokretačke snage), nije kao opšti aksiom bio doveden u pitanje. A taj aksiom je aksiom prostora predstavljenog perspektivom, poretka uspostavljenog u doba renesanse, onog u kojem su u igri sve polarnosti, odnosi snaga, predstavnički sistemi (jezički, politički, estetski, naučni), onog u kojem deluje dijalektika subjekt/objekt, oznaka/označeno, cilj/sredstvo: taj prostor u kojem sve razlike mogu da se razvijaju, otvoren je gotovo beskonačnoj ekspanziji, kao što to zahtevaju sve preovlađujuće vrednosti modernosti. Mogli bismo reći da je ovaj racionalni, panoptički prostor u perspektivi, koji je prostor proizvodnje, značenja i predstavljanja, tokom tri ili više vekova živeo bez većih poremećaja: to je prostor naših modernih kultura, njihovog pobednosnog uspona. To je prostor koji se

danas ruši: upravo prisustvujemo tom smrtonosnom razdoblju našeg predstavničkog sistema.

Do današnjeg dana (s krizom energije ili bez nje) koračali smo (a ovo »mi« ovde označava takozvana napredna, industrijska društva) stvarajući oko sebe prazninu. Ukorenjene i stare (takozvane tradicionalne) kulture su zbrisane, apsorbovane, u najboljem slučaju, kao »etnološki« predmeti, a u svakom slučaju poništene, isključene iz onog pokreta kojeg nazivamo (i to kakvom ohološću) istorijom sveta. I još bitnije, svet smo prekrili velom sopstvenih apstrakcija (uglavnom, jamačno, dobrih...). Međutim, veo je zauzeo mesto samih stvari. I jednim neizbežnim učinkom ogledala, oni drugi (oni koje smo, kako kažemo, lišili kulturnog »identiteta«) mogu sebe još samo da prepoznaju na osnovu slike koju im mi uzvraćamo. (Naš) apstraktan i gotovo iskorenjen svet postaje na taj način univerzalna zamena za svet stvari, u kojem svako, ipak, i dalje živi. Međutim, na osnovu zahteva ovoga sveta apstrakcija, a često u ime anonimnih interesa i kao po inerciji, mi i dalje zbiljski stvaramo prazninu, svakodnevno eksploatišemo – uskoro nepovratno – ovu Zemlju koja nas hrani. Razmislimo. Druge nam nema.

Odustati od stvaranja praznine, a ipak produžiti istim putem, eto što je važno. Tu, u tom htenju, leži po nas najveći rizik (a ovo »mi« ovog puta označav ljudski rod). Ostvariti ovo htenje pretpostavlja uspeh u prevratu svih odredbi vlasti: nije dovoljno propovedati. Valja, međutim, otvoriti oči i nikako u tom kretanju ne reprodukovati spoj učinaka porobljavanja. To bi samo ubrzalo tok krize. Ko danas može da tvrdi – ne lažući pri tom – da će uvek budnim okom da pazi i da i sam neće podležti privlačnostima igre vlasti, da bi na taj način doprineo reprodukovanju čvora koji nas određuje? Nalazimo se, dakle, u takvoj situaciji da moramo da prevratimo strukturu vlasti, poništavajući u tom istom pokretu učinke vlasti, koje će, bez ikakve sumnje, da stvore sam taj prevrat. To, pak, znači da pred nama stoji zadatak da u celosti ponovo promislimo uslove onog što nazivamo »političko« delovanje. Sve čime sada na tom polju raspolažemo (ideologijama, organizacionim formama), ne odgovara hitnom zadatku koji nas očekuje. I na ovom polju naš stav je neurotičan: ide od odbijanja do ponavljanja. Na taj način, neophodno »odustajanje« neće moći da se sprovede bez preraspodele i, uopšteno govoreći, bez inventivnosti. »Čovečanstvo«, pisao je Marx, »sebi postavlja samo one probleme koje može da reši«. Ovo je opasna iluzija – ona najmanje odgovara vremenu u kojem živimo. Recimo blaže: formula je odslužila svoje. Danas je preuzeti i njome se tešiti; bilo bi ravno situaciji u kojoj bismo se pouzdali u one koji tvrde da *znaju*; i, ako se ponovo poslužimo igrom metafora koja nam je već koristila, bilo bi ravno situaciji u kojoj bismo se prepustili onim »saretelitima« sudbine koji nas očekuju: što je opet »učinak krize«.

Ne znači li to onda da moramo da naučimo da mislimo samo racionalnost? Nije li upravo to – kada sve uzmemo u obzir – u korenu kriznog stanja u koje ulazimo: zahtev koji moramo da zadovoljimo, iako ne znamo sasvim pouzdano kako, zahtev koji od nas traži da prisvojimo sopstveno racionalno oruđe? Ukratko, da pokušamo da okončamo stanje podvojenosti. I ovde, takođe, osciliramo između odbijanja i ponavljanja. Jedni optužuju prosvećenost. Drugi, pak, s autoritetom ističu svoje univerzalno carstvo. Treći beže (ili bar nastoje) prema – ni sami ne znamo kakvoj – drugosti, naličju sveta, gde je sve, tobože, kao na dan postanka stvari. Uistinu, bojim se da nema ni naličja ni carstva, pa makar ono bilo carstvo prosvećenosti. Ne postoji ništa drugo do ovog sveta koji se ovde, sada, predočava i nudi razumevanju putem, u njemu nastale, racionalnosti. Upravo tu racionalnost sada valja da naučimo, da je ponovo ukorenimo i međusobno raspodelimo u ovom svetu u kojem je nastala. Biti sprečen u odustajanju od ulaska u rizik, živeti baš takvu strepnju i osećati kako se poljuljuju najstarija ubeđenja – upravo je to znak ulaska u *krizu*. Valja, međutim, proći kroz te okolnosti i suočiti se sa smrtonosnim opasnostima. U protivnom, smrt je sigurna, možda; varvarstvo, zasigurno.

Ostaje nam ako ne da zaključimo (ko bi se uopšte na tako nešto usudio?), onda barem da ove naše reči privedemo kraju. Ponovimo, prema tome, transponujući je, formulu starog Hipokrata. Ovih dana ljudi mahom dospevaju u kritičko stanje. Sve što o svojoj istoriji znaju (o filozofiji, nauci, tehnologiji, pa čak i o samom umu) sada moraju ponovo da promisle, ponovo da odelotvore, da ocene, jer su suočeni sa zahtevom za sopstvenim prežitkom. Nijedan pojedinac (a to nameće i situacija u kojoj se svaki nalazi) ne može da se osloni na druge u obavljanju pomenutih zadataka. Svako u svom domenu i prema sopstvenim mogućnostima mora taj zadatak da ispuni. Mnoga učenja koja se smatraju istinitim raspašće se. Druga će biti dopunjena. Mnoge će ustanove biti uništene, i možda će mnogi društveni oblici da nestanu. Sve će biti poljuljano. U tome leži veliki rizik za ljude: jer prilika je kratkotrajna i mobilna, a umetnost je, delom, još uvek nepoznata.

Iz Encyclopaedia Universalis, Symposium, Paris 1980.

Prevod s francuskog: Ivan Vejvoda